

Współpraca polsko-niemiecka. Bernhard Nitz

W 1962 roku przebywałem po raz pierwszy w ramach wymiany naukowej w Niemieckiej Republice Demokratycznej. Odwiedziłem wówczas Instytuty Geografii Uniwersytetów w Greifswaldzie i Berlinie. Berlin to najstarszy w Niemczech ośrodek myśli geograficznej, pierwsza bowiem katedra geografii powstała tu już w 1810 r., a Instytut Geograficzny w drugiej połowie XIX wieku. Był to, do czasów II wojny światowej, główny ośrodek geografii w Niemczech, któremu niegdyś patronował F. Richthofen, później A. Penck. Na Uniwersytecie Humboldta w ramach seminarium prowadzonego wówczas przez prof. Herberta Lembkego (ucznia Albrechta Pencka) wygłosiłem referat na temat moich badań przeprowadzonych na Spitsbergenie. Referatu wysłuchało wówczas tylko 7 osób: prof. Lembke i jego asystenci, a wśród nich Bernhard Nitz, Joachim Marcinek, Gerhard Markuse i Hans Schulz. Po tym seminarium B. Nitz zaprosił mnie do swojego domu na kolację. Mieszkał wówczas tuż przy berlińskim murze. Od tego czasu datuje się nasza znajomość i przyjaźń.

Po raz drugi spotkaliśmy się w Polsce w czasie I bilateralnej polsko-NRD-owskiej konferencji naukowej. Jej głównym organizatorem był Instytut Geografii PAN, a współorganizatorami Instytuty w Toruniu i Poznaniu. W latach 1971–1989 odbyło się 7 konferencji dwustronnych, w tym 4 w Polsce. Bernhard Nitz i ja uczestniczyliśmy aż w sześciu spotkaniach. W ramach tych konferencji prezentowane były wyniki badań geomorfologicznych i geologicznych dotyczących obszarów ostatniego zlodowacenia plejstoceńskiego na północny Niemiec i Polski.

W 1975 r. Asocjacja do Badań Czwartorzędu NRD zorganizowała w Berlinie wielką konferencję poświęconą 100-leciu teorii Otto Torella. [W roku 1875 w Berlinie O. Torell przedstawił po raz pierwszy pogląd o zlodowaceniu plejstoceńskim obszarów północnych Niemiec.] Organizatorzy zaprosili do wygłoszenia referatów na tej konferencji dwóch geomorfologów z Polski: Stefana Kozarskiego z UAM w Poznaniu i mnie, pracownika Instytutu Geografii PAN. S. Kozarski zaprezentował wyniki swoich badań prowadzonych na obszarze Wielkopolski, ja zaś przedstawiłem wyniki swoich badań ze Spitsbergenu i szerszą informację o I Polskiej Wyprawie na Spitsbergen z 1934 roku, pracującej wówczas na prawie nietkniętej stopą ludzką Ziemi Torella. W przerwach obrad B. Nitz oprowadzał mnie po Berlinie Wschodnim. Później spotkaliśmy się na konferencjach organizowanych przez Europejskie Stowarzyszenie Geomorfologów w Austrii (1994) i w Niemczech (2000).

W listopadzie i grudniu 1998 r. w ramach stypendium DAAD przebywałem na stażu w Berlinie dr Mirosław Błaszkiwicz z Zakładu Geomorfologii i Hydrologii Niżu IGIPZ PAN. Profesor Nitz sprawował opiekę naukową w czasie pobytu młodego polskiego geomorfologa. M Błaszkiwicz z Olafem Juschusem przeprowadzili wówczas badania naukowe na obszarze na południe od Berlina. Ta współpraca zaowocowała wspólnymi

badaniami prowadzonymi przez M. Błaszkiewicza z młodymi geomorfologami niemieckimi na obszarze Polski i Niemiec, a jej efektem są publikacje naukowe, które ukazały się w Polsce i Niemczech.

Jesienią 1998 r. gościłem krótko w Berlinie i poznałem zespół współpracowników prof. Nitza i odbyliśmy wycieczki na obszary badań w pradolinie berlińskiej. Zapoznałem się z problematyką badawczą w zakresie geomorfologii w Instytutach Geografii. W latach 2001, 2005 i 2007 gościłem na Uniwersytecie Humboldta w Berlinie w roli recenzenta prac doktorskich, których promotorem był B. Nitz.

Jesienią 2003 roku prof. Nitz był też gościem Instytutu Geografii i PZ PAN. Na Sesji Jubileuszowej z okazji 50-lecie Instytutu wygłosił referat pt. *Late Quaternary evolution of basins and river system in Northern Brandenburg*. W dniach 21-22 X 2004 r. B. Nitz uczestniczył w sympozjum naukowym w Toruniu pt. „Rekonstrukcja i prognoza zmian środowiska przyrodniczego w badaniach geograficznych”. Sympozjum było zorganizowane przez Zakład Geomorfologii i Hydrologii Niżu IGiPZ PAN, a jego organizatorami byli dr Mirosław Błaszkiewicz i dr Piotr Gierszewski.

*

Bernhard Nitz urodził się 27 lipca 1934 r. w Kostrzynie nad Odrą. Do 1945 r. jego rodzina mieszkała w Kostrzynie, tam chodził do szkoły podstawowej. Wielki wpływ na jego zainteresowania życiowe wywarł ojciec, który w Kostrzynie był nauczycielem. Studiował on bowiem geografię, historię i filologię niemiecką na uniwersytecie w Berlinie. Chodził też na wykłady w Instytucie Geografii prowadzone przez A. Pencka.

W 1945 r. rodzina Nitza musiała opuścić Kostrzyń i przeprowadziła się do Berlina. W Berlinie Nitz ukończył szkołę podstawową i gimnazjum. Egzamin maturalny zdał w 1952 r. i rozpoczął studia geograficzne, aby podobnie jak ojciec zostać nauczycielem tego przedmiotu. Studia rozpoczął w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Poczdamie, ponieważ na Uniwersytecie Humboldta nie było już wolnych miejsc. Po ukończeniu 5 semestru

w lutym 1955 r. przeniósł się na Uniwersytet w Berlinie. Studia skończył w lipcu 1956 i zdał egzamin państwowy uprawniający do nauczania geografii. Trzy lata pracował jako nauczyciel w berlińskich szkołach ucząc geografii, historii, języka łacińskiego, a nawet wychowania fizycznego.

W wyniku reformy szkolnictwa wyższego w NRD od 1960 r. wprowadzono na studiach wyższych w czasie pierwszego i drugiego semestru tzw. przygotowanie politechniczne (= praktyka robotnicza). Te studia „politechniczne” były też obowiązkowe dla studenta geografii. Reforma umożliwiła B. Nitzowi otrzymanie stanowiska asystenta w Instytucie Geografii – został pracownikiem odpowiedzialnym za organizację tych studiów. Trzy dni w tygodniu (czwartek, piątek i sobotę) prowadził studentów do zakładów

produkcyjnych w Berlinie, aby odbyli praktykę (w semestrze wiosennym odbywali ją w państwowych gospodarstwach rolnych). Pozostałe trzy dni w tygodniu był normalnym asystentem w Instytucie Geografii. Od 1961 r. związał się z prof. Herbertem Lembke – jednym z najbliższych uczniów wybitnego geomorfologa Albrechta Pencka. Prof. Lembke był też wybitnym geomorfologiem, specjalizującym się głównie w problematyce peryglacjalnej (przekształcanie rzeźby glacialnej przez procesy peryglacjalne). B. Nitz przyjął z entuzjazmem propozycję H. Lembkego, aby zająć się eolicznymi procesami peryglacjalnymi: „*Machen Sie mal Windkanter*” („Proszę zająć się graniakami eolicznymi”).

B. Nitz rozpoczął badania geomorfologiczne zgodnie z sugestiami swojego mistrza. Badał osady i formy peryglacjalne i glacialne. W 1965 r. obronił z wyróżnieniem pracę doktorską nt. graniaków eolicznych – *Zur Frage des Vorkommens windgeschliffener Geschiebe zwischen Fläming und Pommerscher Eisrandlage*. Dalej prowadzi badania na obszarach „młodoglacjalnych” (obszary ostatniego zlodowacenia plejstocenijskiego w Niemczech), głównie na obszarze tzw. Basenu Biesenthal (Biesenthaler Becken). Zajmuje się głównie formami obniżenia na obszarach glacialnych, powstałych z udziałem martwego lodu. Efekty tych badań przedstawia w swojej pracy habilitacyjnej (1981) – *Grundzüge der Beckenentwicklung im mittleren und nördlichen Tiefland der DDR*. W 1982 r. otrzymuje stanowisko docenta. Z uwagi na swoje poglądy, a przede wszystkim posiadanie rodziny w RFN, pozostaje na indeksie politycznym. Ma ograniczone pole kontaktów zagranicznych, a o podróżyach naukowych do tzw. państw kapitalistycznych nie może marzyć. Ograniczone ma też możliwości uczestniczenia w konferencjach naukowych w Polsce, na Węgrzech, a nawet w ZSRR. Nie może również liczyć na awans naukowy. Po habilitacji dyrektor Instytutu Geografii Uniwersytetu Berlińskiego oświadcza mu: „*Professor werden Sie nie*” („profesorem nie zostanie Pan nigdy”). W 1988 r. w ramach wymiany naukowej przebywa krótko na Kubie. Swoją działalność naukową koncentruje jednak na obszarze NRD – zostaje jednym z najlepszych specjalistów rzeźby tego obszaru. Ukazują się jego liczne publikacje, w tym dwie książki. Z Joachimem Marcinkiem wydaje w 1973 r. książkę *Das Tiefland der DDR*, a w 1991 r. ukazuje się pod redakcją H. Bramera *Physische Geographie – Mecklenburg, Vorpommern, Brandenburg, Sachsen – Anhalt, Sachsen und Thüringen*. W tej ostatniej pozycji jest współautorem znacznej części jej tekstu.

Po obaleniu muru berlińskiego i zjednoczeniu Niemiec w 1990 r. otwierają się przed B. Nitzem nowe możliwości. W roku 1993 zostaje powołany na profesora w Instytucie Geografii na Uniwersytecie Humboldta w Berlinie. Kontynuuje działalność naukową i dydaktyczną. Wielką wagę przywiązywał zawsze do studenckich wycieczek naukowych prowadzonych w ramach studiów geograficznych – były to dziesiątki wycieczek jednodniowych w okolicy Berlina, wycieczek 2-3-tygodniowych w różne regiony kraju ojczystego, a ostatnio również wycieczki zagraniczne – w tym 3 do Stanów Zjednoczonych (2 Kalifornia i 1 wschodnie wybrzeża) i 1 do Kanady. W 2009 r. 14 emerytowanych różnych specjalistów, zasłużonych profesorów Uniwersytetu Humboldta otrzymało nominację „profesorów seniorów”, w tej liczbie jeden geograf, a mianowicie prof. dr Bernhard Nitz. Do końca 2010 r. będzie prowadził wykłady z geomorfologii i geografii regionalnej świata oraz studenckie wycieczki naukowe.

Jan Szupryczyński
IGiPZ PAN, Toruń

